

Юлія Валеріївна ПІЧУГІНА

к.е.н., доцент Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова,
вул. Дворянська, 2, Одеса, 65082
тел. 0506659398

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Анотація

Розглянуто особливості кластерного підходу до розвитку транспортної галузі України, а зокрема морських портів. На основі вітчизняної практики побудови діяльності морських портів та морського транспорту, а також враховуючи міжнародний досвід дано рекомендації щодо використання кластерного підходу в частині підвищення ефективності функціонування транспортної галузі України.

Метою дослідження є обґрунтування доцільності застосування кластерного підходу до розвитку транспортної галузі України.

В результаті проведеного дослідження автором дано чітке визначення логістичного кластеру транспортної галузі України та запропоновано його структуру і розроблено власне самі кластери морських портів, що може слугувати практичними рекомендаціями як для Уряду, так і для самих морських портів.

Ключові слова: кластер, логістика, транспорт, морський порт, конкурентоспроможність.

Юлия Валерьевна ПИЧУГИНА

КЛАСТЕРНЫЙ ПОДХОД К РАЗВИТИЮ ТРАНСПОРТНОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ

Аннотация

Рассмотрены особенности кластерного подхода к развитию транспортной отрасли Украины, а в частности морских портов. На основе отечественной практики построения деятельности морских портов и морского транспорта, а также учитывая международный опыт даны рекомендации по использованию кластерного подхода в части повышения эффективности функционирования транспортной отрасли Украины.

Целью исследования является обоснование целесообразности применения кластерного подхода к развитию транспортной отрасли Украины.

В результате проведенного исследования автором дано четкое определение логистического кластера транспортной отрасли Украины и предложено его структуру и разработаны собственно сами кластеры морских портов, что может служить практическими рекомендациями как для Правительства, так и для самих морских портов.

Ключевые слова: кластер, логистика, транспорт, морской порт, конкурентоспособность.

Yuliya Valeriyivna PICHUHINA

Ph.D, Associate Professor Odessa National University. II Mechnikov
Street. Noble, 2, Odessa, 65082

CLUSTER APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF UKRAINE TRANSPORT SECTOR

Sammary

The features of the cluster approach to the development of the transport sector in Ukraine, especially seaports. On the basis of the national practice of building sea ports and maritime transport, and taking into account international experience includes recommendations on the use of cluster pihodu to improve the efficiency of the transport sector in Ukraine.

The study aims to study the usefulness of the cluster approach to the development of the transport industry of Ukraine.

The study author was given a clear definition of the logistics cluster transport industry of Ukraine and its structure is proposed and developed in the same clusters ports, which can serve as a practical recommendations for the Government and for the sea ports.

Keywords: cluster, logistics, transport, seaport competitiveness.

Постановка проблеми. Тема технологічної модернізації економіки України та її регіонів стала дуже актуальною у останні роки. Однак, процес поширення нових постіндустріальних технологій, що відбувається в цей час майже у всіх країн світу, не проявився належним чином в Україні. Модель ринкової економіки, яка впроваджувалася в Україні протягом двадцятьох років, не відповідала фундаментальним вимогам сучасної економіки – органічному її поєднанню з ринковим механізмом на основі всебічного використання нових досліджень та нових технологій. Технологічна і інноваційна активність держави та більшості українських підприємств залишається низькою, що спричиняє технологічне відставання вітчизняних підприємств від провідних підприємств країн світу.

Сучасні умови ж вимагають використання більш ефективних методів управління економічними процесами на регіональному рівні із застосуванням кластерного підходу. Саме кластери на сьогодні доводять свою здатність у якості інструменту спрямованого розвитку економіки. Особливу актуальність кластерний підхід має з погляду стану розвитку транспортної галузі України, оскільки, на нашу думку, застосування кластерного підходу у транспортній галузі надасть змогу підвищити ефективність цієї галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та використання кластерного підходу до розвитку галузі народного господарства активно досліджувались як вітчизняними вченими (О.Амоша, І.Бакушевіч, Н.Внукова, М.Войнаренко, О.Гірник, Л.Козак), так і зарубіжними науковцями (Т.Андерсон, М.Бест, Є.Дахман, М.Портер). Але, незважаючи на їх важливість, у них не достатньо уваги приділено умовам застосування кластерного підходу до транспортної галузі, як одної з найважливіших галузей національної економіки, ефективне функціонування якої є необхідною умовою стабілізації та розвитку зовнішньоекономічної діяльності країни.

Це зумовлює необхідність обґрунтування теоретичності концепцій застосування кластерного підходу до формування сталого розвитку транспортної галузі України.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування доцільності застосування кластерного підходу до розвитку транспортної галузі України.

Виклад основного матеріалу. Характерними рисами сьогоденного стану транспортної галузі України є наступні:

- стрімко зменшуються обсяги перевезень вантажів;
- критичного рівня досяг фінансовий стан галузі;
- практично зношене рухомий склад та матеріально-технічна база;
- вкрай незадовільно вирішуються питання залучення інвестицій, технічних інновацій та технологічної модернізації в галузі;
- зруйнована система безпеки та контролю.

Все це обумовлює необхідність здійснення комплексу організаційно-правових, економічних та техніко-технологічних заходів, розрахованих як на короткострокову, так і на довгострокову перспективу. Ці заходи забезпечували б розвиток транспортної галузі у тісному поєднанні з процесами, що відбуваються у світовій та вітчизняній економіці, сприяли б розвитку продуктивних сил країни, соціальної мобільності населення.

Поняття «кластер» походить від англійського слова «cluster» та означає об'єднання кількох однорідних елементів, яке може розглядатися як самостійна одиниця, що володіє певними властивостями. Винохідцем кластерного підходу є М. Портером: «Кластер – це група

географічно сусідніх взаємозалежних компаній і пов'язаних з ними організацій, які діють у певній сфері й характеризуються спільною діяльністю та взаємно доповнюють одна одну». На сьогоднішній день існує багато інтерпретацій кластерів, що обумовлено різними сферами застосування кластерного підходу.

Аналіз світової практики застосування кластерного підходу дозволяє зробити наступні висновки:

1. Застосування кластерного підходу є закономірним етапом у розвитку сучасної економіки і є запорукою розвитку високорозвиненої системи господарювання.

2. Перевага кластерного механізму виробництва полягає в тому, що він заснований на ефективному поєднанні внутрішньокластерної кооперації в процесі виробництва продукції з внутрішньою конкуренцією у рамках промислового кластеру. При цьому використовується мережевий характер взаємодії його учасників, тому що саме горизонтальна інтеграція сприяє формуванню чітко орієнтованого ланцюжка розповсюдження нових знань, технологій та інновацій. Специфікою кластера є отримання його учасниками синергетичного ефекту, тобто збільшення показників ефективності діяльності підприємства в результаті об'єднання, інтеграції, злиття окремих частин в єдину систему, де ефект від взаємодії елементів системи підприємства перевищує суму ефектів діяльності кожного елементу окремо.

3. Відмінною рисою кластеру є його інноваційна орієнтованість. Найбільш успішні кластери формуються там, де здійснюється чи очікується «прорив» в галузі технології виробництва з наступним виходом на нові ринкові ніші. Тому сьогодні усі країни світу активно використовують кластерний підхід у формуванні та регулюванні своїх національних інноваційних програм.

З огляду на це, підвищення ефективності і якості роботи транспортної галузі України вимагає широкого використання досягнень науково-технічного прогресу, упровадження передових методів організації транспортного процесу і розробки інформаційних систем керування транспортом. Одним з таких методів організації транспортного процесу має стати кластеризація транспортної галузі.

Одним з перспективних та динамічних напрямів економічної діяльності є транспортна логістика. Логістика є ефективним джерелом забезпечення конкурентних переваг, тому створення та розвиток транспортно-логістичних кластерів забезпечить підвищення конкурентоспроможності транспортної системи та створить передумови економічного зростання регіону і всієї країни.

Транспортно-логістичний кластер доцільно розглядати як групу географічно локалізованих взаємозалежних компаній, що спеціалізуються на доставці вантажів і пасажирів, а також організацій, що обслуговують об'єкти інфраструктури інших організацій, які доповнюють і посилюють сильні сторони один одного та реалізують конкурентні переваги даної території. Кластерний підхід дозволяє перебороти недоліки галузевого підходу, забезпечує конкурентоспроможність регіону в контексті глобалізації економіки.

До складу транспортно-логістичного кластера слід віднести:

1. Фірми - посередники транспортно-логістичної діяльності (агенти, брокери, експедитори); складську підсистему, що поєднує всі складські термінали й організації, розташовані на території регіону; підсистему управління транспортно-логістичними ризиками; підсистему страхування й охорони матеріального потоку.

2. Транспортну підсистему, яка включає перевізників і транспортну інфраструктуру всіх видів транспорту, представлену транспортним комплексом.

3. Науково-технічне і кадрове забезпечення.

4. Підсистему інформаційного забезпечення, яка охоплює підприємства послуг зв'язку і передачі даних, техніку і канали зв'язку, техніку збору, зберігання, обробки інформації.

З точки зору регіональної кластеризації транспортної галузі особу увагу слід приділити портовим кластерам України. Підхід на основі портових кластерів все більше вважається

найкращим засобом підвищення загальної ефективності роботи портової галузі шляхом координування і збалансування діяльності окремих портів. Рівні втручання та участі держави у морських портах різні: схвалення ініціативи з кластеризації торговельних портів без прямого чи непрямого втручання як це має місце, для прикладу, у портах Нью-Йорка та Нью-Джерсі; нагляд з боку центрального уряду за умовами конкуренції між портами із застосуванням концепції кластерів, що є поширеною практикою у країнах Європи; строга координація портів і контроль за їх розвитком, як це практикується у Китаї.

Кожна країна виробляє зручну для себе політику формування кластерних об'єднань. Найбільш відомою світовою кластерною організацією на морському транспорті є Європейська мережа морських кластерів, яка включає в себе морські кластерні організації таких країн, як Бельгія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Італія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Іспанія, Швеція, Великобританія, Болгарія.

Європейські приклади свідчать, що таким чином вдається досягти принаймні дві цілі. По-перше, підвищуються обсяги перевалки і в цілому показники портів за рахунок концентрації вантажної бази. По-друге, збільшується частка товарів з високим ступенем переробки, інакше кажучи, підвищується додана вартість вироблених у країні товарів.

Поки, на жаль, Україна є експортером переважно сировини. Частково тому, що виробництво не має достатньо стимулів для створення доданої вартості. Звичайно, концентрація виробництв в рамках кластерів - це лише часткове рішення, але і воно здатне вивести обсяг експортованих товарів на новий рівень.

Для України рекомендується другий підхід, за яким окремі порти зберігають свободу дій, але держава продовжує координувати і здійснювати нагляд за ініціативами та їх розвитком з огляду на значення окремого порту і галузі загалом. Основна перевага впровадження регіональних кластерів полягає у зменшенні нинішньої розбіжності між діяльністю портів і державною політикою шляхом впровадження системи управління портами на регіональному рівні, що дозволить більш точно та ефективно реалізувати державні ініціативи розвитку морських портів України.

У процесі кластеризації морських портів України особливу увагу слід приділяти портам Одеського регіону (Одеса, Іллічівськ та Южний) з огляду на їхню домінуючу роль у якості міжнародних торговельних воріт України та близькості їх розташування. На долю Одеського, Іллічівського та Південного портів сумарно припадає 57,7% усього вантажообігу українських морських портів. Доречним було б об'єднати ці три порти в окремий кластер.

Отже слід відокремити 5 морських портових кластера в Україні:

1. Кластер Одеського регіону (Одеса, Іллічівськ та Южний).
2. Дунайський кластер (Ізмаїл, Рені, Усть-Дунайск).
3. Кластер Азовського моря (Маріуполь, Бердянск).
4. Центральний кластер (Миколаїв, Олександрія, Херсон, Складовськ, Білгород-Дністровський).
5. Кластер Криму (Євпаторія, Севастополь, Ялта, Феодосія, Керч).

При цьому потенційних учасників морського кластера можна розділити на дві групи:

1. Організації, що входять у морську транспортну логістичну систему: державна морська адміністрація, адміністрації морських портів, портові оператори (стивідорні компанії, агентські фірми, лоцманські фірми тощо), підрозділи «Укрзалізниці», автотранспортні підприємства для перевозу вантажів, страхові компанії, комерційні банки.

2. Наукові та освітні структури: науково-дослідні інститути морського транспорту, Вузи для кадрового забезпечення морських портів.

Такий кластерний підхід суттєво змінює зміст державної регіональної політики в сфері управління транспортною галуззю бо зусилля Міністерства інфраструктури України спрямовуються не на підтримку окремих підприємств та галузей, а на розвиток системи взаємовідносин між суб'єктами економіки та державними інститутами. Такий підхід дає

можливість сформувати та реалізувати міжгалузеві та міжрегіональні інвестиційні та інноваційні проекти.

Висновки. Таким чином, застосування кластерного підходу у транспортній галузі дозволить не лише підвищити рівень конкурентоспроможності цього сектора, а й сприятиме встановленню більш прозорого механізму співпраці всіх його ключових суб'єктів.

З огляду на це головними перевагами впровадження кластерного підходу у транспортній галузі можна вважати:

- вдосконалення державного механізму прийняття управлінських рішень центральним органом виконавчої влади у галузі транспорту та покращання оперативності цього процесу;
- створення належних прозорих умов для залучення інвесторів та роботи приватного сектору в транспортній галузі;
- надасть можливість забезпечити раціоналізацію пасажиропотоків та оптимізації руху вантажного потоку «від дверей до дверей» (транспортних потоків);
- поліпшення взаємодії різних видів транспорту в транспортних вузлах, розвиток інтермодальних систем міжнародних перевезень;
- розвиток спеціалізації, покращенню якості послуг, зменшенню витрат та максимізації загального економічного ефекту;
- повне та якісне забезпечення потреб економіки країни, зниження частки транспортних витрат у ціні товару.

Кластерний підхід - це, перш за все, нова управлінська технологія, що дозволяє підвищити конкурентоспроможність окремого регіону або галузі, забезпечити сталий розвиток транспортної галузі України. Тому, кластерні системи в проектах розвитку транспортної галузі України відіграють важливу роль у період виходу країни з кризової ситуації. Необхідно розвивати як транспортно-логістичні кластери в загалі, так і кластерні системи регіонів, що істотно підвищить конкурентоспроможність окремих регіонів і країни в цілому.

Список літератури:

1. Портер М. Конкуренция / М. Портер ; [пер. с англ.]. - М. : ИД „Вильямс”, 2000. - 496 с.
2. Політика галузі морського транспорту. - Програма ЕС для України // [Електронний ресурс]. - 2010 р. - Режим доступу: http://ten-t.org.ua/data/upload/publication/main/ua/517/fr_5.2_maritime_policy_paper_ukr.pdf
3. Козырь Б.Ю. Кластерные системы в проектах развития морских торговых портов Украины. // *Управління розвитком складних систем, КНУБА: 2011 р. - С. 99 -102.*
4. Гриценко С.И. Кластерная трансформация экономической системы Украины на основе логистических инновационных приоритетов развития. // *Креативная экономика, №9, 2008 г. - С. 43 - 51.*
5. Козырь Б.Ю. Морские кластерные системы и Николаевский регион // *Экономика и управление . Порты Украины, № 07 (99), 2010 г.*[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://portsukraine.com/node/1880>
6. Пичугина Ю.В. Морская транспортно-экспедиторская деятельность (проблемы повышения экономической эффективности). Монографія. - Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2007. -293с.